
El dodecàedre. Contes breus

*per Alberto José Miyara**

AIXÒ SÍ QUE NO

Dilluns al matí, en travessar el pati cap a la porta del carrer, el senyor Dulembò observà sobre una rajola un escarabat de panxa enlaire, semidesmantellat, amb un apinyament de formigues al seu voltant. Al senyor Dulembò el fascinaven aquelles expedicions de les formigues, i se *solaçava* examinant llargament amb una lupa les seves minucioses maniobres per trossejar i transportar al formiguer les restes de criatures per a elles colossals. Es va prometre doncs que a la tarda, si arribava abans de la posta del sol, dedicaria uns quants minuts a la inspecció de l'operatiu, i un cop presa aquesta resolució va partir cap al laboratori.

Però tot aquell dia el va passar fent números. S'aproximava la data de lliurament de l'informe anual a la Secretaria Tècnica, i el senyor Dulembò es veia obligat a generar resultats ficticis per a uns experiments mai no realitzats. Calculadora en mà, va aconseguir per fi engendrar unes quantes sèries de xifres versemblants, però quan va poder abandonar el seu laboratori eren ja les deu del vespre, i va decidir ajornar les seves observacions per a l'endemà, si llavors el coleòpter continuava al seu lloc.

Dimarts al matí, en efecte, l'escarabat continuava sobre la rajola, i el senyor Dulembò es digué que el lent accionar de les formigues certament afavoria les seves

* Autopresentació: Vaig néixer a l'Argentina el 1960. La meua professió és enginyer químic, però els meus principals interessos són humanístics. Així, m'interessen les llengües estrangeres i en particular el català, que he estudiat de manera autodidacta i posteriorment he ensenyat a diversos centres, incloent la universitat de Rosario.

Pel que fa a la literatura, he escrit nombrosos contes i poemes en castellà, molts d'ells publicats en revistes, diaris i antologies. Darrerament he començat a escriure'n en català. He traduït, a més, un llibre de poemes del català al castellà, *La pluja del temps* de Carles Duarte.

perspectives d'una inspecció minuciosa. No obstant això, també aquell dia es va demorar, en aquest cas corregint les nombroses errades de la dactilògrafa que havia picat el seu informe; i un cop més es va veure obligat a postergar l'observació.

Dimecres al matí, malgrat el gran enrenou de formigues al seu voltant, el coleòpter continuava impertèrrit. No tan sols no es notava una disminució neta en el seu volum, sinó que fins i tot semblava que l'insecte s'hagués tornat més gras i negre. El senyor Dulembò estava decebut amb les formigues. Per què treballaven amb aquella extraordinària parsimònia? El que era normal era que a aquelles alçades l'insecte estigués ja completament desballestat i emmagatzemat al formiguer.

El senyor Dulembò es proposà arribar aquell dia més d'hora de la feina, passés el que passés, per estudiar més profundament la qüestió. I en efecte, cap al migdia va lliurar per fi l'informe i a les cinc de la tarda ja havia tornat a casa seva. Va seleccionar una lupa i es va dedicar a l'examen d'aquell confús succés entomològic.

Amb un cop d'ull en va tenir prou per a comprovar que els esdeveniments en curs contradeien la lògica més elemental. Certament, hi havia formigues anant i venint, i moltes d'elles carregaven trossos de l'insecte. Però el transport d'aquells trossos es verificava del formiguer a l'escarabat, no a la inversa. I les formigues, un cop arribades al coleòpter, es dedicaven a col·locar la peça que transportaven (una pota, una mandíbula, una antena) al lloc corresponent, realitzant un ajust tan perfecte que les peces ja assegurades no es tornaven a afliurar. Després es reincorporaven a la fila i tornaven al formiguer a cercar-hi més potes, antenes, mandíbules...

El senyor Dulembò estava estupefacte. Dues preguntes urgents li venien al cap. En primer lloc, què movia les formigues a reconstruir el coleòpter? I després, què se'n faria, un cop restaurat? Continuaria allí, inert, com un fetitx? O reprendria les seves funcions vitals, caminar, alimentar-se, copular amb altres de la seva espècie?

Respecte a les motivacions hom podia conjecturar que les formigues, després de desarmar i emmagatzemar l'escarabat, havien descobert que la seva mort es devia a un emmetzinament, i ara l'estaven recomponent perquè una tribu enemiga el descobrís, el consumís i els seus membres al seu torn s'intoxicessin. Però això requeria la presa intel·ligent de decisions pel formiguer, la qual cosa resultava improbable. Era veritat que determinades formigues posseïen prou intel·ligència per a conrear fongs o criar pugons, però aquests fets eren documentats des de feia mil·lennis, mentre que mai ningú no havia informat de la seva destresa taxidèrmica.

Més probable resultava que aquesta particular generació de formigues estigués afectada per un error d'informació genètica (eren totes filles d'una mateixa reina), la qual cosa les impulsava a executar activitats de caràcter antagònic amb una resultant final equivalent a no haver treballat: desfer camins recorreguts, farcir galeries dificultosament obertes i, eventualment, reedificar insectes temps enrere atomitzats. El senyor Dulembò no va trobar cap objecció immediata a aquest raonament, i el va acceptar com a vàlid.

Però, i l'altra qüestió? Seria possible la resurrecció de l'escarabat? Això, es va dir el senyor Dulembò, sí que era inadmissible. Al moment en què les formigues havien descobert l'escarabat aquest havia d'haver estat mort; o en cas d'haver-lo capturat amb vida, el seu decés s'hauria produït inexorablement a l'hora de trossejar-lo. Per tant, la probabilitat que l'insecte revisqués era la mateixa que qualsevol altre ésser viu eș reactivés després de finar, és a dir, nulla.

Hom podia argüir que potser l'insecte havia estat desarmat en estat d'hivernació, amb una vida latent que els seus membres dispersos havien conservat i que podia recomençar bon punt tals membres tornessin a integrar el cos de l'escarabat. Però, realment hivernaven els coleòpters? El senyor Dulembò recordava haver-los vistos en activitat a totes les estacions de l'any, i per tant descartà aquesta hipòtesi.

Malgrat l'intens esforç desplegat en l'operació, era absolutament impossible que aquell coleòpter tornés a funcionar.

Dijous a la tarda el senyor Dulembò va continuar les seves observacions, i es va desconcertar davant l'acurada feina que realitzaven les formigues. Actuaven de manera extraordinàriament meticulosa. Així, per exemple, de tant en tant hom veia arribar una formiga endarrerida portant un pelet d'alguna de les potes que s'havia després en el camí, i el reimplantava exactament al lloc on un d'aquests filaments mancava.

També hom veia, apartats de la columna principal, grups de treball dedicats a prearmar alguns sectors a partir de fragments encara més petits; un cop complerta la qual cosa lliuraven la peça acabada a una altra quadrilla encarregada d'instal·lar-la al cos principal de l'escarabat.

Els treballs continuaven d'aquella faisó fins ben entrada la nit.

L'endemà el senyor Dulembò va comprendre que el muntatge de l'escarabat era proper a la seva fi; només en faltava la pota del darrere del costat esquerre i alguns detalls del cap. Va decidir aleshores faltar al laboratori i assitir al final de l'obra. Després d'esmorzar va sortir al pati amb tot el que calia i es va instal·lar per presenciar pacientment l'última fase de la restauració.

Les formigues treballaven ara encara més pausadament, potser esgotades per l'esforç dels dies anteriors, o tal vegada delectant-se en els darrers detalls d'aquella perfecta reconstrucció. El senyor Dulembò continuava atent amb la seva lupa, i se servia de tant en tant cafè d'un termo previsorament preparat.

Cap al migdia el treball semblava complet, tot i que algunes formigues continuaven recorrent interminablement el cos del coleòpter, segurament per cerciorar-se que no hi faltava res. Per últim, també elles semblaren satisfetes amb l'obra i l'abandonaren per reunir-se amb les seves companyes que s'havien disposat en un anell voltant l'escarabat i intercanviaven abundants missatges amb les antenes.

Després d'alguns minuts d'aquella tertúlia, aparentment les formigues recordaren altres importants obligacions i començaren a abandonar ordenadament el lloc. L'escarabat va quedar aleshores solitari al mig de la rajola. Era el moment que el senyor Dulembò havia esperat durant els últims tres dies. Es va acostar una mica més al cadàver de l'insecte. Cadàver? Sí, d'acord amb els seus raonaments: però era el que ara s'havia de comprovar en els fets.

Els segons passaven i l'insecte no es movia, per la qual cosa el senyor Dulembò va sentir una creixent confiança; però era conscient que calia esperar un temps prudencial. Va decretar que si transcorreguts cinc minuts el coleòpter no donava senyals de vida, les seves conclusions es podrien considerar encertades.

El cor del senyor Dulembò batejava ara violentament. Estaven per complir-se els quatre minuts i va resoldre acostar-se encara més a l'escarabat i observar-lo a ull nu. Però en el moment de prendre aquella decisió el senyor Dulembò va advertir una lleu tremolor en una de les potes del davant.

Era l'efecte d'una lleugera brisa? No impossible, però altament difícil, atès que des de feia una setmana la ciutat patia d'una absoluta mancança eòlica. O era resultat de la feixuga respiració del senyor Dulembò?

No. No era ni una brisa ni el bleix del senyor Dulembò. Una segona pota es va començar a agitar, i després una altra, i una altra més, totes amb vigor creixent, fins que allò esdevingué l'espernetec frenètic propi de tots els insectes que queden de panxa enlaire.

Després d'exercitar-s'hi uns quants segons, l'escarabat desplega les seves ales dures i aconseguí girar-se, després de la qual cosa va emprendre una marxa un xic sorraera però bastant veloç. Va arribar a la vora d'un parterre i no veient com avançar va

obrir novament el seu parell d'ales externes. Es disposava a una travessia aèria que li permetés esquivar l'incòmode obstacle.

Malgrat la seva estupefacció, el senyor Dulembò s'havia preparat fins i tot per a aquella instància extrema. De la butxaca de la caçadora va treure l'envàs de No-Roach negre i va ruixar generosament el coleòpter.

L'insecte va desplegar novament les ales, va perdre peu, va caure feixugament, i va quedar un altre cop de panxa enlaire. Pocs segons després desapareixeria qualsevol vestigi d'espernetec.

El senyor Dulembò mirà l'escarabat amb un somriure i després tapà l'envàs d'insecticida amb un grunyit de satisfacció. A casa seva manava ell. Algunes irregularitats es podien tolerar, però tot tenia un límit.

ACOTACIONS AL MARGE

Molt probablement qui s'associa a una biblioteca pública no té cap altre objectiu que el de poder accedir a una gran quantitat de textos amb erogacions petites o nul·les. Tanmateix, al poc temps d'associar-s'hi descobreix que la biblioteca li obre camí per a un goig inesperat de l'esperit, quelcom no previst en omplir el formulari d'inscripció. La biblioteca li facilita la possibilitat d'expressar lliurement els seus punts de vista sobre el que està llegint en la forma de notes i comentaris al marge. En efecte, per què preocupar-se per la integritat o per l'aspecte físic d'un llibre que al cap i a la fi no li pertany? A més, qui podria identificar-lo com a autor d'aquells comentaris amb les legions de lectors que té cada volum d'una biblioteca pública?

El lector, doncs, procedeix sense gaire càrrec de consciència. El seu primer pas és delimitar el sector del text que es proposa comentar. És clar que hi ha els qui a la primera pàgina decreten: «Aquest llibre és una porqueria.» Però aquesta mena d'annotacions, pel fet de ser massa generals i no ser degudament fonamentades, manquen de credibilitat i, per tant, no són practicades amb freqüència, excepte per neòfits. Al contrari, és usual que les crítiques es refereixin a un o dos paràgrafs o fins i tot a frases aïllades.

El lector més o menys iniciat pot recórrer a una àmplia gamma de recursos per a demarcar el passatge que comentarà. Molts tracen línies verticals sobre el marge, però aquest mètode és pobre, ja que sempre hi ha alguna incertesa sobre quines són realment les ratlles afectades. D'altres tanquen el passatge en qüestió entre claudàtors, la qual cosa imposa als lectors subsegüents l'empipadora cerca del claudàtor de tancament quan només n'han trobat el d'obertura i viceversa. Finalment, hi ha els qui, imbuïts d'un alt esperit de claredat, procedeixen al subratllat del tros a viviseccionar. Els més perfeccionistes ho fan amb regla i a doble ratlla.

Un cop establert l'objecte de la crítica, hom procedeix a aquesta última. És notable la varietat, en forma i lèxic, que poden assumir aquests comentaris. N'hi ha que se circumscriuen a un to moderat, i comencen amb «Crec que...», «Per a mi...», o fórmula anàloga. D'altres van directament al gra, sense cap introducció. I no falten els qui més que una crítica en si són un anatema o un panegíric de l'autor del llibre, sovint en els termes més crus imaginables.

En ocasions, certs textos polèmics són motiu de violentes discussions entre els lectors, i en aquests casos les lloances o els epítets alludeixen no tan sols al llibre i al seu autor, sinó també als comentaris anteriors i als qui els perpetraren.

Però hi ha cops, fins i tot, en què certs lectors amb esperit autoritari no s'accontenten de protestar i insultar des del marge, sinó que procedeixen a tatxar els sectors del text que no resulten del seu grat, i els reemplacen amb les seves pròpies versions.

Sovint, els estratègics retocs de tals lectors converteixen desenllaços tràgics en finals feliços, o comèdies lleugeres en drames lacrimògens. Altres cops els comentaristes no proposen alternatives al passatge suprimit, sinó que estampen advertències del tipus: «Aquest paràgraf no tenia res a fer-hi.» O fins i tot frases equivalents pròpies del llenguatge indecorós.

En general els lectors demostren coherència en les seves observacions. És a dir, qui expressava la seva conformitat a la pàgina tres és molt probable que a la cent deu es desvisqui en elogis; i al contrari, una expressió de malestar inicial tendirà a potenciar-se fins a convertir-se en un clar rebuig cap al final de l'obra. Però hi ha una significativa minoria que no vacilla a contradir-se, saltant de la crítica despietada a l'adhesió incondicional amb una volatilitat desconcertant. Els qui així oscil·len solen ser lectors temperamentals que gargotegen les seves opinions en enormes caràcters, a corre-cuita i amb sintaxi deficient. Cosa que els col·loca en desavantatge respecte als altres, els coherents, ja que aquests vessen crítiques prolixes, llegibles i orgàniques, amb profusió de referències i asteriscos.

Un lector imparcial se sol veure obligat a reconèixer que les acotacions dels seus predecessors tenen més interès que el llibre en si. Una novella pot ser un patafi indicible i per això mateix promoure el sarcasme dels lectors a graus tals que els comentaristes resultants confereixen un atractiu inusitat al volum. Amb el temps, els socis de biblioteques no manllevan els textos per la seva fama o interès, sinó aquells febles o polèmics, la qual cosa els permetrà gaudir a bastament de la literatura subalterna adossada als seus marges. Més endavant, ells mateixos s'inicien en aquell art. Més d'un, en incorporar-se a les files dels crítics de biblioteca, descobreix el seu propi talent com a escriptor i comença a produir assaigs i ficcions. Al començament se sentirà inhibit respecte a la seva publicació, temorós de caure ell mateix víctima de la crítica anònima, però més endavant s'hi animarà.

El cercle es tanca quan l'escriptor així generat ja ha adquirit una certa fama i té uns quants volums publicats. Llavors acudirà novament a la biblioteca i demanarà les seves pròpies obres. Pren nota de les acotacions que hagin aparegut i les té en compte per a les seves futures produccions. En ocasions, ell mateix es decideix a aportar alguns comentaristes en els seus llibres. I si algú, tot sorprenent-l'hi, li pregunta: «Exercint l'autocrítica?», el prestigiós escriptor negarà displicentment amb el cap i respondrà: «Tornant als orígens.»

RATS-PENATS

Si vostè assisteix amb alguna freqüència al teatre principal de la ciutat, i s'ha instal·lat a platea alta o a llotges, deu haver notat certament la presència de Quiròpters. Com és sabut, aquests animals, també coneguts com a rats-penats, tenen la facultat d'emetre ultrasons que reboten als objectes més pròxims, i són captats en retornar per les seves sensibles oïdes. Aquest mecanisme els habilita per a percebre, sense veure'ls, els eventuais obstacles en el seu vol, gràcies a la qual cosa es desplacen idòniament en el seu medi predilecte, és a dir, la fosca.

Aquesta propietat, que no té gaires conseqüències en llocs a l'aire lliure com ara places o arbredes, implica, en canvi, enutjoses derivacions en locals tancats com ara el teatre. En efecte, els rats-penats solen aparèixer-hi sobtadament en plena funció, i el limitat espai disponible els obliga a efectuar circumvolucions de diàmetre reduït. Com a resultat d'això, el públic dels pisos superiors els veu passar contínuament davant seu, la qual cosa entrebanca seriosament la seva recepció dels esdeveniments a l'escenari.

El problema s'agreuja quan actua la simfònica, car si bé nosaltres no sentim els sons produïts pels quiròpters, sembla que ells sí que en perceben alguns dels emesos pels músics amb els seus instruments. Això els desconcerta i els indueix a descriure trajectòries summament irregulars, provocant encara una més gran confusió entre els espectadors, la qual, a més, es veu complementada per les variades paraulotes que en alguns d'ells susciten les evolucions dels quiròpters.

Convinguem, emperò, que el problema és fins aquí de caràcter eminentment intel·lectual, és a dir que no implica cap risc físic per al públic. Però sovint hi ha nits en què els rats-penats despleguen una activitat desmesurada i surten en nombrosos esbarts que saturen eventualment el minvat espai aeri del teatre. En tals condicions els animals comencen a interferir-se entre si, tot obligant-se a extremar la precisió del seu vol mitjançant maniobres de tota mena que els provoquen un desgast físic substancial. En definitiva, els quiròpters acaben esgotant-se, i si bé alguns tornen als seus nius, una gran part d'ells opten per posar-se en algun lloc del teatre, que pot ser una barana de platea alta o de llotja, o bé directament un seient buit.

Llavors sí que l'espectador ubicat proper al lloc de descans de l'animal queda subjecte a perills de tota mena. Malgrat que no és probable que un rat-penat es posi sobre un home (car n'adverteix l'escalfor del cos), sí que ho és que aquest darrer en un moviment involuntari de braços o cames arribi a tocar un animal semiadormit. Les reaccions són variables, però inclouen preferentment la mossegada del membre que l'ha despertat, cosa que suposa en general la transmissió d'aquesta o aquella malaltia de les quals els quiròpters són portadors.

Atès l'inequívoc perill que implica aquesta mena de situacions, hom ha formulat una sèrie d'estratègies per a ser adoptades quan un espectador veu posar-se un rat-penat vora seu. La més rudimentària consisteix senzillament a canviar d'ubicació. Les objeccions que s'hi poden fer són evidents. D'entrada, és impracticable quan les localitats són plenes de gom a gom; però encara que això no s'esdevingui hi ha el problema que moltes de les butaques suposadament buides continguin quiròpters descansant. Es tracta, doncs, de trobar una localitat no ocupada per cap mamífer, però que tampoc als seus voltants no presenti rats-penats, car en aquest cas hom tornaria a la situació de partença. Tals condicionaments provoquen que aquest esquema sigui d'aplicació únicament molt limitada.

Una altra tècnica consisteix a agafar el quiròpter, portar-lo fins al passadís i un cop allí estavellar-lo contra el terra. Aquest procediment suposa extraordinàries precaucions, essencialment pel que fa a la captura de l'animal. No és correcte agafar-lo per les potes, car llavors prorrumprà en continus i violents aleteigs que causaran la desesperació de l'espectador, el qual si és impressionable afluixarà els seus dits facilitant així la fuga del volàtil. Tampoc no n'hi ha prou de subjectar-ne només les ales, ja que és capaç de girar el cap amb una extraordinària versatilitat i mossegar la mà de qui el sosté. L'indicat és, doncs, agafar-lo simultàniament per les ales i el clatell, amb la qual cosa se'l mantindrà relativament immòbil fins que hom el pugui liquidar. Però totes aquestes consideracions metodològiques passen per alt, és clar, al fet comprovable que pocs humans s'avenen a tocar un rat-penat. D'altra banda, no és inversemblant que l'espectador, després d'occir un exemplar, se'n trobi tres o quatre més que ocupen el seu seient en tornar-hi. Hom pot concloure, doncs, que aquesta tècnica tampoc no és satisfactòria per als fins perseguits.

Un tercer mètode amb fonament molt més científic que no pas els anteriors es basa en l'ús de xiulets d'alta freqüència. Aquests artefactes emeten ultrasons tals que, si hom els genera en acostar-se un rat-penat, induiran l'animal a retirar-se per acte reflex. El problema és que els quiròpters no responen a qualsevol ultrasò, sinó a una gamma molt limitada que varia d'exemplar a exemplar. Per això cal disposar

dels mitjans per a generar un mínim de vint freqüències distintes, cosa que implica ingents erogacions, atès que els xiulets es construeixen de bronze. Però és que, a més, hom perd quantitats importants de temps assajant freqüències fins a trobar-ne una que, en efecte, allunyi l'animal que s'acosta. Tot això fa que aquest mètode, admirablement sustentat per la física, no posseeixi en la pràctica sinó un valor molt relatiu.

Aquest insatisfactori estat de coses ha donat lloc últimament a moltes especulacions filosòfiques, la conclusió general de les quals és que el problema admet solució per vies no convencionals. Amb raó hom ha dit que hi ha només dues categories d'éssers que no resulten afectats pels quiròpters: una són els quiròpters mateixos, als quals en tot cas molesta la presència del públic i dels músics. I l'altra la constitueixen justament els músics, que toquen a l'escenari, lloc il·luminat i, per tant, indesitjable per a aquells animals. Ara bé; la ciència encara no troba el mètode per a transformar un home en un quiròpter, malgrat la insistent prèdica en aquest sentit des de determinades pel·lícules de terror. En canvi, l'exercitació profusa en el violí o un altre instrument musical és una cosa assequible fins i tot a intel·lectes bastant mediocres. I qui veritablement s'ho proposi pot arribar en pocs anys a ocupar un lloc allí, a l'escenari, al preu ínfim d'unes quantes hores del seu temps lliure diari. Si a més a més en dedica unes poques més a l'estudi del teatre i la dansa, el nombre d'espectacles de què podrà gaudir en pau serà encara molt més gran.

ALBERTO JOSÉ MIYARA

Nota dels editors: Aquests contes han estat extrets del recull inèdit *El dodecàedre*.